

การพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธในสังคมไทย
Sustainable development according
to Buddhism in Thai society

พระใบฎีกาไพจิตร รตนญาโณ¹ พระใบฎีกาสมศักดิ์ ฐิตคุโณ² พระสมุห์ชนินสิทธิ์ สุทธิจิต
โต³ พระมหาไพศาล วิสาโล⁴ และ กิตติพงษ์ สุวรรณวงศ์⁵

Pharbidekapajit ratanayano¹ Phrabaidika Somsak Thitkunno²

PhraSamuChaninsit Sutthichitto³

Phramaha Phaisan Wisalo⁴ and Kittipong Suwannawong⁵

หน่วยวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหงษ์ประดิษฐาราม
จังหวัดสงขลา, ประเทศไทย

Resource Unit Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Wat Hongpradittharam, Songkhla Province, Thailand^{1,2,3,4,5}

konging797@gmail.com

Received July 10, 2022; Revised November 2, 2022; Accepted December 30, 2022

บทคัดย่อ

การพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธในสังคมไทย เข้าใจถึงความหมายของการบริหาร มีการศึกษาไปถึงแนวคิดการบริหาร ที่ทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน และการพัฒนาที่คำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการตอบสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคตที่ทำให้เกิดการดำเนินการบนพื้นฐานของการ

¹ อาจารย์ประจำ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา หน่วยวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหงษ์

ประดิษฐาราม จังหวัดสงขลา

² อาจารย์ประจำ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา หน่วยวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหงษ์

ประดิษฐาราม จังหวัดสงขลา

³ อาจารย์ประจำ ดร. สาขาวิชาศาสนาและปรัชญา หน่วยวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหงษ์

ประดิษฐาราม จังหวัดสงขลา

⁴ อาจารย์ประจำ ดร. สาขาวิชาศาสนาและปรัชญา หน่วยวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหงษ์

ประดิษฐาราม จังหวัดสงขลา

⁵ อาจารย์ประจำ ดร. สาขาวิชาศาสนาและปรัชญา หน่วยวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหงษ์

ประดิษฐาราม จังหวัดสงขลา

พัฒนาอย่างองค์รวมที่ทำให้เกิดความสมดุลรอบด้าน ที่มีการคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งอื่น ๆ ทุกมิติรอบด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ที่เป็นองค์รวมในเชิงบูรณาการ จาก การพิจารณาผลเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลายบนความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ ที่ต้อง คำนึงถึงการพัฒนาตามขีดความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานทรัพยากรของตนเอง ด้านสังคม และสิ่งแวดล้อม และต้องให้ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องอย่าง สอดคล้องกับบริบททางสังคมไทยอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การพัฒนาที่ยั่งยืน, การบริหาร, การพัฒนาตามแนวพุทธ, สังคมไทย

ABSTRACT

Sustainable development according to Buddhism in Thai society understand the meaning of management There is a battle to reach the concept of management. that contributes to sustainable development Meaning of Sustainable Development and development that takes into account the limitations of natural resources and the environment and meeting the needs of the present without prejudice to the demands of the future has made it possible to operate on the basis of a holistic development that strikes an all-round balance. with regard to the impact that would have on other things All dimensions around the economy. society and environment that is holistic in integrative Considering the various linkages that occur on different economic backgrounds, That must take into account the development of competitiveness based on their own resources. Society and environment and must focus on meeting the needs of those involved in a sustainable manner in accordance with the Thai social context

Keywords: Sustainable Development, Administration, Buddhist Development, Thai Society

บทนำ

"การบริหารและการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สนองต่อความต้องการของ คนในรุ่นปัจจุบันโดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดทอน ความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง"

จากสิ่งที่คิดว่าอาจจะเข้าใจง่ายขึ้น ก็ต้องมีคำอธิบายตามแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ป ยุตโต) (2549), (สันติ บางอ้อ ,การพัฒนาที่ยั่งยืน, (ออนไลน์), <https://shorturl.asia/itcLO>, 10 ตุลาคม 2565) ที่อธิบาย ไว้ว่า "การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นบูรณาการ" ส่งผลทำให้เกิด เป็นองค์รวมและองค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์และมีลักษณะอีก

อย่างหนึ่ง ด้วยคุณภาพอาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การทำให้กิจกรรมมนุษย์สอดคล้องกับเกณฑ์ของธรรมชาตินั่นเอง

ความหมายให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น ในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนของไทยก็คือ “การพัฒนาที่ยั่งยืน จะต้องเป็นการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความสมดุลหรือมีปฏิสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันใน ระหว่างมิติอันเป็นองค์ประกอบที่จะทำให้ชีวิตมนุษย์อยู่ดี มีสุขคือ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม จิตใจ รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งต่อคนในรุ่นปัจจุบันและคนรุ่นอนาคต”

ดังนั้นการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ในปริมาณที่ระบบนิเวศ สามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมได้ และปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อม ในระดับที่ระบบนิเวศสามารถดูดซับ และทำลายมลพิษนั้นได้ง่าย กล่าวคือ หากใช้ทรัพยากรธรรมชาติประเภทที่ใช้แล้วหมดไป (non-renewable) จำเป็นต้องหาทรัพยากรธรรมชาติ ประเภทใช้แล้วไม่หมดไป (renewable) มาแทนที่ และต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วไม่หมดไปนี้ ไม่มากเกินไปเกินขีดความสามารถ ของระบบนิเวศในการผลิตทดแทนได้ด้วย ทั้งนี้เพื่อคงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ (แนวทางการพัฒนาสังคมและประเทศที่ยั่งยืน (ออนไลน์), สืบค้นวันที่ 22 กันยายน 2565) ที่เป็นความหลากหลายทางชีวภาพ และคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นฐานการผลิต ของระบบเศรษฐกิจ และการดำรงชีวิตของมนุษย์ ได้อย่างต่อเนื่องตลอดไป

สังคมไทยในยุคปัจจุบัน

สภาพปัญหาสังคมจากความสำเร็จของการพัฒนาในช่วง 50 ปีที่ผ่านมาครั้นถึง พ.ศ. 2540 ถึงปัจจุบัน สิ่งที่ควบคู่มา กับการสำเร็จกลับกลายเป็นปัญหาที่สะสมพอกพูนตามมาและ เพิ่มมากยิ่งขึ้นขณะนี้กลายเป็นปัญหาอันใหญ่ของสังคมไทยยุคโลกภิวัตน์ ปัญหาอันยิ่งใหญ่ตาม คือ ปัญหาด้านสังคม จนอาจสรุปเป็นข้อความสั้น ๆ แต่่น่าคิดอย่างยิ่งว่า "เศรษฐกิจก้าวหน้า สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน" ยิ่งพัฒนาด้านเศรษฐกิจให้ก้าวหน้ามากเท่าใด และความเจริญด้านวัตถุมีมากเท่าใดสภาพด้านจิตใจกลับเสื่อมลงจิตใจคนสับสน ว่าเหว่ คนชาติที่พึงทางใจครอบครัวที่เคยเข้มแข็งกลับอ่อนแอ แยกแยกชุมชน หมู่บ้าน ที่เคยเข้มแข็งก็ตกอยู่ในสภาพเดียวกัน

กล่าวเป็นประเด็นปัญหาสังคมที่สำคัญสังเขป ดังนี้ 1) ประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทางด้านวัตถุ แต่เกิดความเสื่อมทางด้านจิตใจ ค่านิยมและสังคมคนไทยประพฤติปฏิบัติที่แสดงถึงความเสื่อมทางจิตใจอย่างเห็นได้ชัดจนหลายประการ เช่น นิยมวัตถุ นิยมความหรูหราฟุ่มเฟือย ยกย่องคนรวย โดยไม่คำนึงถึงว่าจะร่ำรวยมาได้โดยวิธีใด เกิดการแข่งขันเอาไรต์เอาเปรียบ ไม่คำนึงถึงคุณธรรม จริยธรรม การเบียดเบียนเอาไรต์เอาเปรียบนั้นนอกจากจะเบียดเบียนกันเองแล้ว ยังเบียดเบียนรากฐานธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย ที่ดิน ป่าไม้ แม่น้ำ สภาพธรรมชาติ ถูกรุกราน ยึดครอง ถูกทำลาย สภาพน้ำเน่าเสีย

สภาพคนจนอยู่ใน สลัมท่ามกลางตึกสูงอันหรรษาใหญ่โต สภาพความยากจนแร้นแค้นของคนในชนบท และสภาพเสื่อมโทรมทางสังคม อันเกิดจากความเสื่อมทางจิตใจมีมากยิ่งขึ้น จะเห็นได้จากปัญหายาเสพติด โสเภณี โรคเอดส์และปัญหาอื่น ๆ รวมถึงการละเลยด้านศาสนา และ ประเพณีเป็นต้น 2) ปัญหาอื่น ๆ ที่สืบเนื่องจากความเสื่อมทางด้านจิตใจและค่านิยม คือ (1) ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงอย่างมากและอย่างรวดเร็ว (2) ความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยและคนจนมีมากยิ่งขึ้น คนรวยมีเพียงจำนวนเล็กน้อย แต่เป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติมากมาย ทำให้คนจนส่วนใหญ่ที่จนอยู่แล้วกลับยิ่งยากจนลงไปกว่าเดิมอีก (3) ความเจริญกระจุกอยู่แต่ในเมืองไม่ได้กระจายออกไป ทำให้คนชนบทอพยพเข้าสู่เมืองเกิดปัญหาตามมาทั้งในชนบทและในเมือง (4) ระบบราชการขาดประสิทธิภาพ เพราะปรับสภาพไม่ทันกับปัญหาสังคมที่ซับซ้อนในเมืองหลวงและในชนบท และ (5) คนไทยส่วนใหญ่พื้นฐานการศึกษาอย่างน้อย ปรับตัวไม่ทันเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เข้ามาสู่ประเทศไทย โดยเฉพาะเรื่องข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยีทางด้านคอมพิวเตอร์เป็นต้น 3) วิฤตการณ์ทางการเมือง หมายถึง ระบบการเมืองของ ไทยอันเป็นแบบแผน ของสังคมในการปกครองประเทศ และดูแลทุกข์สุขของประชาชนให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ขณะนี้การเมืองไทยมีปัญหาถึง 8 ประการ คือ (1) ใช้จ่ายเงินเป็นใหญ่ (2) มีการผูกขาดการเมืองโดยคนจำนวนน้อย (3) คนดีมีความสามารถเข้าไปสู่การเมืองได้ยาก (4) การทุจริตประพฤติมิชอบมีอยู่ในทุกระดับ (5) การเผด็จการโดยระบอบรัฐสภา (6) การต่อสู้ขัดแย้งเรื้อรังและความไร้เสถียรภาพทางการเมือง (7) การขาดประสิทธิภาพทางการบริหารและนิติบัญญัติ และ (8) การขาดสถานะผู้นำทางการเมือง 4) วิฤตการณ์ในระบบราชการ หมายถึง ระบบราชการอันเป็นเครื่องมือปัญหาสังคมไทยกลับกลายเป็นปัญหาเสียเอง เช่น ปัญหาความเสื่อมศักดิ์ศรีของระบบราชการ ทำให้คนดีคนเก่งหนีระบบราชการ ปัญหาคอร์รัปชันในวงราชการปัญหาคุณธรรม เป็นต้น และ 5) วิฤตการณ์ของการศึกษา หมายถึง การศึกษาของไทยอัน เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาของสังคมไทยกลายเป็นตัวปัญหาเสียเอง เช่น การเรียนแบบท่องจำ เนื้อหาไม่ทันต่อความรู้ที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ปัญหาการแก่งแย่งแข่งขัน ปัญหากระบวนการศึกษา การบริหาร การกระจายโอกาสการศึกษา รวมถึงการศึกษาของสังคมก็มีปัญหาด้วย ประมวลสภาพปัญหาของเยาวชนไทยถ้ามองถึงปัญหาของเยาวชนไทยจะต้องยอมรับเสียก่อนว่าเยาวชนไทยส่วนใหญ่เป็นคนดี เป็นพลเมืองดีของชาติ แต่ผู้ใหญ่คาดหวังจะให้เขาเป็นคนดียิ่งขึ้นไปอีกและมีเยาวชนอีกจำนวนหนึ่งมีปัญหา ซึ่งคำว่าจำนวนหนึ่งนี่เมื่อเทียบกับเยาวชนทั่วประเทศ เยาวชนที่มีปัญหาก็นับจำนวนเป็นล้านทีเดียวจากลักษณะของเยาวชนไทยที่มีจำนวนมากเช่นนี้ หากจะทำความเข้าใจและให้ความสนใจเยาวชน ก็ควรเข้าใจว่าเยาวชนแยกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ซึ่งแบ่งแยกตามลักษณะสังคมอยู่แล้ว คือ 1. กลุ่มเยาวชนที่อยู่ในสถานศึกษา โรงเรียนเริ่มตั้งแต่ต้นนักเรียนชั้นมัธยมเรื่อยไปจนถึงระดับมหาวิทยาลัย เยาวชนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นคนดี ใฝ่ศึกษาหาความรู้ มีความรู้ สนใจสิ่งที่อยู่รอบตัวและสนใจเรื่องราว

ทั้งที่อยู่ใกล้ตัว ใกล้ตัว รวมไปถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั่วโลก เป็นกลุ่มที่มีกิจกรรมและความสนใจหลากหลาย 2. กลุ่มเยาวชนที่อยู่ในชุมชน ในหมู่บ้านหนึ่งหรือชุมชนหนึ่ง จะมีเยาวชนอยู่จำนวนไม่น้อยทีเดียว เยาวชนเหล่านี้จะมีลักษณะที่หลากหลายปะปนกัน เยาวชนจำนวนหนึ่งออกไปทำงานนอกบ้านแล้วกลับมาตอนเย็น บางกลุ่มทำงานช่วยพ่อแม่อยู่บ้าน บางกลุ่มอยู่บ้านเฉย ๆ บางกลุ่มก็เข้ามาอยู่ในชุมชนอย่างแอบแฝง ดังนั้นเยาวชนกลุ่มนี้จึงมีลักษณะหลากหลาย มีตั้งแต่เยาวชนผู้นำรวมกลุ่มทำกิจกรรมให้แก่สังคมอย่างเข้มแข็ง เป็นกำลังสำคัญของหมู่บ้านรองจากผู้ใหญ่รวมถึง พวกเขาอยู่เฉย ๆ กินเหล้าเมา ยา ลักเล็กขโมยน้อย รวมไปถึงติดยาเสพติด และเรื่องอื่น ๆ ด้วย 3. กลุ่มเยาวชนที่อยู่ในสถานประกอบการ เยาวชนกลุ่มนี้มีตั้งแต่เด็กที่เพิ่งจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้วก็ เข้าไปรับจ้างขายแรงงาน แต่ส่วนใหญ่จะเป็นเยาวชนวัยกำลังหนุ่มสาว อายุระหว่าง 18 ปี ไปจนถึง 25 ปี ซึ่งถือว่าเป็นเยาวชนเต็มตัว คนวัยหนุ่มสาวนี้จะไปทำงานรวมตัวกันอยู่ตามเมืองใหญ่ ๆ หรือเมืองอุตสาหกรรม เช่น กรุงเทพมหานคร ระยอง อุดรธานี นครราชสีมา เป็นต้น เยาวชนดังกล่าวพื้นฐานความรู้ส่วนใหญ่จบแค่ ป. 6 ต้องจากบ้านที่คุ้นเคยกับชีวิตชนบท แบบชาวไร่ชาวนามาใช้ชีวิตแบบอุตสาหกรรม ต้องทำงานตรงตามเวลาเข้าทำงาน เวลาเลิกงาน ได้ค่าจ้างที่ไม่มากทำงานหนักต้องทำงานนอกเวลาเพิ่มเพื่อให้ได้เงินมากขึ้น อาหารการกินจำกัด ที่อยู่คับแคบ เวลาพักผ่อนน้อย ว่างเพียงวันอาทิตย์วันเดียว จะรีบออกไปเที่ยวพักผ่อนตามศูนย์การค้าหรือสวนสาธารณะ มีปัญหาทางจิตใจ ปัญหาทางเพศ จับคู่อยู่กับแบบผิวเมียวเร็ว มีลูก เกิดปัญหาเกิดการแตกแยก รวมถึงเรื่องปัญหา ยาเสพติด เป็นต้น และ 4. เยาวชนในวัด กลุ่มนี้มีทั้งสามเณร รวมไปถึงเด็กวัดและคนอาศัยวัดอยู่ส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน บวชเณรเพื่อหนีความยากจนและเบื่อเรียนหนังสือ ส่วนใหญ่เป็นเยาวชนผู้ใฝ่ดี แต่ขาดแคลนทุกอย่าง มีความเหงาว่าเหวทางใจ โดยเฉพาะเด็กวัด การขาดหรือความไม่เท่าเทียมคนอื่นทำให้ขาด ความมั่นใจ หรือมีละอายก็จะหันไปในทางที่ผิด

สาเหตุหลักของสภาพปัญหาสังคมไทย

สภาพปัญหาเยาวชนไทยยุคโลกาภิวัตน์ทั้งหลายทั้งปวงมาจากความสับสนวุ่นวายทางจิตใจ จิตใจเยาวชน ไม่มั่นคง ไม่มีอะไรเป็นเครื่องยึดมั่น องค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรง เช่นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติกระทรวงศึกษาธิการ และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีนโยบายในการแก้ปัญหาที่จริง แต่ขาดการปฏิบัติต่อเนื่อง และจริงจัง ดังนั้นองค์กรทางศาสนา หลักธรรมคำสอน และพระสงฆ์เท่านั้น จะเป็นผู้สร้าง ผู้ชี้ทางและเป็นผู้นำทางทางจิตใจของเยาวชนไทย เป็นผู้อธิบายค่านิยมที่ถูกต้อง ผู้อธิบาย ความดี ความชั่ว ความจริงของโลกและความสุขอันแท้จริงของชีวิต เป็นผู้ชี้แนะความสว่าง ความสงบ ทั้งแก่เยาวชน และแก่คนไทยทุกคนให้พบแต่ความสุขความเจริญ แต่นั่นก็หมายถึงว่าพระสงฆ์เองก็ต้องพัฒนาตนเอง ให้อยู่ในสภาวะที่พร้อมจะช่วยเหลือสังคม แก่ปัญหาสังคม ไม่เป็นปัญหาสังคมเสียเอง(สังคมไทยในยุค

ปัจจุบัน,(ออนไลน์), <https://sites.google.com/site/sangkhmthiypaccuban/>, สืบค้นวันที่ 22 กันยายน 2565)

การบริหาร

การบริหารจะได้กล่าวถึงเรื่องหลักธรรมาภิบาลและการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีธรรมาภิบาล(Good Governance) ถือเป็นหลักของการบริหารสาธารณะที่ให้ความสำคัญกับหลักการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและให้ความสำคัญกับประชาชนเพื่อมุ่งให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีและกรอบแนวคิดในการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี (ปธาน สุวรรณมงคล. (2556)) คือ การทำให้เกิดประโยชน์สุขของประชาชนทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐที่มีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐทำให้เกิดการไม่มีขั้นตอนในการปฏิบัติงานเกินความจำเป็นแล้วมีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์ที่ทำให้ประชาชนได้รับความอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองต่อความต้องการตลอดจนมีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ

ความสำคัญของธรรมาภิบาล คือ ธรรมาภิบาล การบริหารจัดการที่ดี เป็นหลักในการนำมาปกครองประเทศให้เกิดความสงบสุขโดยยึดหลักพื้นฐาน 6 ประการ คือ 1. หลักนิติธรรม หมายถึง การตรากฎหมายที่ถูกต้อง เป็นธรรม การดำเนินการให้ถูกต้องตามหลักกฎหมาย การกำหนดกฎ กติกา และมีการปฏิบัติตามกฎ กติกาที่ตกลงกันไว้อย่างเคร่งครัดโดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ ความยุติธรรมของประชาชน 2. หลักคุณธรรม หมายถึง การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม การส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริ่งใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัย 3. หลักความโปร่งใส หมายถึง การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกองค์กร ให้มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ 4. หลักการมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยวิธีการแสดงความคิดเห็น การตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ การทำประชาพิจารณ์ การร่วมลงประชามติ หรืออื่นๆที่เปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม 5. หลักความรับผิดชอบ หมายถึง การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมืองและการกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างและความกล้าที่จะยอมรับผลดีและผลเสียจากการกระทำของตนเอง และ 6. หลักความคุ้มค่า หมายถึง การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยการรณรงค์ให้คนไทยมีความประหยัด ใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก และมีการรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น (ถวิลวดี บุรีกุล. (2551))

ดังนั้นจึงมีการสร้างระบบการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดีให้เกิดขึ้นในทุกภาคของสังคม จำเป็นต้องร่วมดำเนินกิจการอย่างต่อเนื่องทั้งในระยะเฉพาะหน้า ระยะกลาง ระยะยาว โดยต้องมีการปฏิรูปใน 3 ส่วนดังนี้ 1. ภาครัฐ ต้องปฏิรูปบทบาทหน้าที่ โครงสร้าง และ

กระบวนการทำงานของหน่วยงานภาครัฐให้มีความโปร่งใส ซื่อสัตย์ สุจริต ซื่อตรง มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล ถือเป็นประชาชนเป็นเป้าหมายสูงสุดในการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับภาคธุรกิจ เอกชน และภาคเอกชนได้อย่างราบรื่น 2. ภาคธุรกิจ เอกชนต้องปฏิรูปการทำงานโดยยึด กติกาที่โปร่งใส มีความรับผิดชอบต่อผู้ถือหุ้น เป็นธรรมต่อลูกค้า รับผิดชอบต่อสังคม มีมาตรฐาน การบริการมีระบบตรวจสอบที่มีคุณภาพสามารถทำงานร่วมกับภาครัฐและภาคประชาชนได้อย่าง ราบรื่น และ 3. ภาคประชาชน ต้องสร้างเสริมให้ประชาชนเกิดความตระหนักในสิทธิหน้าที่และ ความรับผิดชอบต่อทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง มีความรู้ความเข้าใจหลักการของการสร้างการ บริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี (ถวิลวดี บุรีกุล. (2551)

จะเห็นได้ว่าหลักของธรรมาภิบาล มุ่งเน้นให้ทราบถึงปัจจุบันที่มีการทำงานที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ (รัชยา ภักดีจิตต์. (2557)) โดยมุ่งเน้นให้เกิดการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ แล้ว ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อความต้องการของประชาชนสูงสุด และเป็นการเน้นให้ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการบริหารจัดการบ้านเมือง ซึ่งการที่จะทำให้หลักธรรมาภิบาลหรือหลักการบริหาร จัดการบ้านเมืองเกิดผลสำเร็จได้นั้น ผู้บริหารหรือผู้นำมีความสำคัญเป็นอย่างมากที่จะนำมายึด ปฏิบัติเพื่อให้เป็นแบบอย่างแก่ประชาชน และเพื่อให้ประชาชนเกิดความเข้าใจถึงหลักธรรมาภิบาล มากขึ้น ต้องเร่งดำเนินการให้การศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ประชาชน (สถาบันพระปกเกล้า, (ออนไลน์) <http://1ab.in/eCX>, สืบค้นวันที่ 22 กันยายน 2565)

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development)

การพัฒนาที่ยั่งยืน (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2541)) เมื่อประมาณสอง ร้อยกว่าปีที่ผ่านมานับตั้งแต่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมาทิศทางการพัฒนาของประเทศต่างๆ ทั่วโลกมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศ เจริญเติบโตอย่างรวดเร็วทุกด้าน จึงทำให้มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในปริมาณมากเพื่อ ผลิตสินค้าให้ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด เหลือน้อยลงจนใกล้จะหมดไปหรืออยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรมลงจนไม่สามารถสนองความต้องการที่ เพิ่มขึ้นอย่างไร้ขีดจำกัด แม้ว่าปรากฏการณ์การพัฒนาดังกล่าวจะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้า แต่ ในขณะเดียวกันได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของมนุษย์เกิดความเสื่อมโทรมด้านคุณธรรม จริยธรรม คุณภาพชีวิตของมนุษย์ถูกบั่นทอนลงเรื่อยๆ เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมการผลิตและ การบริโภคที่ไม่เหมาะสม ส่งผลให้สังคมโลกต้องตกอยู่ในภาวะสังคมมีปัญหาและการพัฒนาที่ไม่ ยั่งยืน จากสภาพปัญหาที่หลายประเทศทั่วโลกประสบกับภาวะความไม่ยั่งยืนของการพัฒนา ดังกล่าว ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ส่งผลให้ทั่วโลกต่าง แสวงหาแนวทางการพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกด้านอย่างสมดุล เพื่อก่อให้เกิดระบบ เศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ สังคมที่ตีมนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่ดี กินดีควบคู่กันไปกับการรักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงสภาพเดิมและดีขึ้นอย่างยั่งยืน วิฤตการณ์ด้าน สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นทั่วโลกได้กระตุ้นให้หลายประเทศเกิดความตระหนักที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหา สิ่งแวดล้อม จึงหันมาให้ความสนใจกับการพัฒนา รูปแบบใหม่ที่สามารถลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม

อันเกิดจากการพัฒนาได้ อันเป็นที่มาของแนวคิด “การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development)” ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการธิการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) หรือ คณะกรรมการบริหารันท์แลนด์ (Brundtland Commission) โดยที่รายงานของคณะกรรมการบริหารันท์แลนด์ (Brundtland Report) ที่เสนอต่อสหประชาชาติในพ.ศ. 2530 เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง ต่อมาในชื่อ “อนาคตของเรา” (Our common future) ต่อจากนั้นองค์การสหประชาชาติได้เรียกร้องให้ทั่วโลกคำนึงถึงผลกระทบของการพัฒนาที่มีต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการใช้ทรัพยากรฟุ่มเฟือยที่ไม่สมดุลกับขีดจำกัดการตอบสนองของธรรมชาติโดยได้จัดประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development: UNCED) เมื่อ พ.ศ. 2535 ณ กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล ซึ่งเป็นที่มาของแผนแม่บทโลกที่ใช้เป็นกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความยั่งยืน ในการประชุมครั้งนั้นประเทศสมาชิกจำนวน 178 ประเทศรวมทั้งประเทศไทยได้ร่วม ลงนามในการปฏิบัติตามแผนแม่บทดังกล่าว ซึ่งอีก 10 ปีต่อมาจึงขยายแนวคิดไปสู่การประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World summit on sustainable development) เพื่อกระตุ้นให้ ประเทศต่างๆ หันมาให้ความสนใจกำหนดกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศอย่างองค์รวม มุ่งสู่ดุลยภาพการพัฒนา

การที่องค์การสหประชาชาติได้มีการจัดประชุมสุดยอดในเรื่องของโลก (Earth Summit) ขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2535 นั้น เนื่องมาจากปัญหา สำคัญอันดับแรกของโลกในศตวรรษนี้คือเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ปัญหาดังกล่าวได้หยั่งรากลึกพร้อมส่งผลให้เกิดความเสียหายที่ความรุนแรงรุกราม กว้างขวางมากขึ้นเป็นอย่างยิ่ง ด้วยปรากฏตามรายงานของคณะกรรมการโลก ว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Commission on Environment and Development) ที่ได้ประกาศหลักการแห่งสิ่งแวดล้อม และร่างแผนปฏิบัติการตามมติเห็นชอบจากประเทศสมาชิก เรียกว่า Agenda 21 เพื่อดำเนินการให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นสำหรับทศวรรษ 1991-1999 และศตวรรษที่ 21 พร้อมกับบัญญัติคำ ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) นี้เป็นเป้าหมายของการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมโลกต่อไป(ห้องสมุด Dag Hammarskjöld แห่งสหประชาชาติ, “Our common future” UN, 1987) การพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติมีความพยายามบรรลุถึงผลสัมฤทธิ์แห่งการพัฒนาโลกของเรายังคง โดยบัญญัติวางแนวทางที่มุ่งเน้น ให้นุรักษ์ปฏิบัติการประนีประนอมกับธรรมชาติและดำเนินชีวิตอย่างมีเศรษฐกิจดี โดยธรรมชาติอยู่ได้ด้วย (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2543: 60) และถึงแม้ว่าการพัฒนาของโลกกำลังเดินทางไปสู่เป้าหมายดังกล่าว แต่ปัจจุบันโลกกำลังประสบปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมในขั้นวิกฤติ “Global Warming” เป็นปัญหาที่ต้องยอมรับว่าน่าวิตกที่สุด ณ เวลานี้ ภัยอันตรายแห่งภาวะโลกร้อนได้เกิดขึ้นจริง (คุณากร วาณิชวิรุฬห์, 2550: 143) เกิดขึ้นฉับพลันกลายเป็นวาระ เร่งด่วนระดับโลก นั่นก็ย่อมหมายความว่า ทรัพยากรธรรมชาติได้ร่อยหรอลงไปอย่างมากมายมหาศาลแล้ว ช้ำร้ายการที่ประชากรโลกเพิ่มมากขึ้นเท่าไรก็เป็นผลให้การระบายของเสียให้แก่โลกมากขึ้นเท่านั้น อย่างเช่นก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ มากขึ้นจนมีสภาพก๊าซเรือนกระจกที่หนา มันกลับคืนสู่สภาพแวดล้อมเป็นสาเหตุของความเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างโลกกับดวงอาทิตย์ มีผลให้น้ำในมหาสมุทรมีอุณหภูมิที่อุ่นขึ้นในระดับอันตราย ธารน้ำแข็งทุกแห่งของโลก

กำลังละลาย โอโซนเกิดแห่งใหม่ด้วย CFC สารเคมีที่อยู่ในเครื่องปรับอากาศเครื่องทำ ความเย็น ทั้งหลาย ขณะนี้เป็นปัญหาสำคัญเร่งด่วนของมนุษย์บนโลก

ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) นั้น เป็นคำที่ใช้กันมากในการพัฒนา ประเทศ มีการให้คำนิยามแตกต่างกันไปตามการแปลความของประเทศต่างๆ และได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลายทัศนะ ดังนี้ คำว่ายั่งยืน (Sustainable) เป็นคำที่มาจากภาษาลาติน คือ Sustenere ซึ่งหมายถึงการส่งเสริมหรือสนับสนุน (Uphold) โดย Redclift, Micheal กล่าวว่า ความยั่งยืนนั้นเกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมหรือกระบวนการเพื่อสนับสนุน (Uphold)หรือปกป้อง(defended)ความสามารถในการดำรงอยู่ ที่คณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development, Our common future, Oxford, Great Britain: Oxford University Press, (1987: 43.) หรือที่เรียก ในอีกนามหนึ่งว่า คณะกรรมการบรันด์แลนด์ (Brundtland Commission) กล่าวไว้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ “การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่สนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดความสามารถของเขาในการที่จะสนองต่อความต้องการของตนเอง” (Sustainable development is development that meets the needs for the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs) ทั้งนี้การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีระบบสังคมที่เป็น สังคมธรรมรัฐ มีระบบการพัฒนาเศรษฐกิจที่มั่นคง ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก มีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีประชาชนรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นฐานในการผลิตเพื่อนำไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (The World Commission on Environment and Development. Our Common Future. New York : Oxford University Press, 1987)

จะเห็นได้ว่าองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือ องค์การยูเนสโก (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนหมายถึง การพัฒนาที่สนองความต้องการของประชาชนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคต ต้องประนีประนอมยอมลดความต้องการของตนเอง” (Sustainable development refers to development that fulfills the current needs of populations without compromising the needs of future generations) และได้ขยายความว่าการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นความเข้าใจกว้างๆ เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ทางธรรมชาติและ เศรษฐศาสตร์ ขณะเดียวกันก็เกี่ยวข้องกับหลักฐานทางวัฒนธรรมที่พร้อมด้วยการยึดถือความเป็น มนุษย์ และด้วยวิธีการ อย่างไรก็ตามแต่ต้องทำให้เขาตระหนักถึงความสัมพันธ์ของเขากับคนอื่น ๆ รวมทั้ง ขานรับต่อความต้องการจำเป็นตามแนวคิดพื้นฐานใหม่ที่จินตนาการไว้ เพื่อความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนชาวโลกและเพื่อการเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยอันยั่งยืนยาวนานของชีวิตมนุษย์ควรตั้งอยู่ บนรากฐานทางวัฒนธรรมที่ยึดถือคุณค่าของความเป็นมนุษย์ด้วย (UNESCO-ACEID. Educating

for a Sustainable Future : A Trans disciplinary Vision for Concerted Action. Report of the Third UNESCO-ACEID International Conference, Bangkok Thailand,, 1997: 6-23.) การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) มีข้อควรพิจารณา 2 ประเด็น คือ ประเด็นแรก การพัฒนาที่ยั่งยืน ควรได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นแนวคิด (Concept) อย่างหนึ่งที่เป็นประโยชน์ ประเด็นที่สอง การพัฒนาที่ยั่งยืนก่อให้เกิดความจำเป็นที่ต้องใช้สติปัญญามาก พอๆกับความจำเป็นที่จะต้องใช้ความเห็น หรือนโยบายในทางการเมืองเพราะ ความคิดเรื่องความยั่งยืนสะท้อนถึงความกังวลในเรื่องเงื่อนไข หรือความจำกัดที่เกี่ยวกับมนุษย์อันเนื่องมาจากการใช้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งนำไปสู่ความไม่พอใจของบรรดามวลมนุษย์ทั้งหลาย

เพราะความยั่งยืนเป็นความคิดเชิงนิเวศวิทยาาร่วมกับนัยทางเศรษฐกิจ นั่นคือ ความเจริญเติบโตและการกินดีอยู่ดีของมนุษย์ขึ้นอยู่กับพื้นฐานด้านทรัพยากรธรรมชาติซึ่งส่งเสริมสนับสนุนระบบการดำรงชีวิตของมนุษย์และสังคมที่ยั่งยืน (Sustainable society) ก็จะเป็นส่วนหนึ่งที่กำหนด ระบบเศรษฐกิจและระบบสังคมที่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและระบบการส่งเสริมสนับสนุนชีวิตได้รับการดูแลรักษาไว้ ตามที่ พระธรรมปิฎก (พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต), 2549: 106) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนคือ การพัฒนาที่มีคุณภาพครบทั้งสามด้าน ประกอบด้วย ชีวิตมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีหลักการสำคัญอยู่ที่เพื่อประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่ ลดการเบียดเบียนกัน และ เกื้อกูลต่อกันให้มากขึ้น

ดังนั้นประเทศไทยได้รับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมาปรับใช้ตั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) รัฐได้เน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เน้นการพัฒนาอย่างองค์รวม โดยใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้ดีขึ้น จนกระทั่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ซึ่งเป็นกรอบทิศทางทางการพัฒนาประเทศที่ได้อัญเชิญและยึดแนวคิด “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ตาม พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นปรัชญานำทางในการบริหารประเทศ โดยยึดหลักทางสายกลาง มุ่งการพัฒนาที่มีคุณภาพระหว่างมิติทาง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลกันสู่การพัฒนาอย่างมีคุณภาพ มั่นคง และยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาประเทศอย่างองค์รวม โดยประชาชนที่ส่วนร่วมมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน ที่ทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของประชาชนอย่างยั่งยืน

จากนิยามที่กล่าวมาข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ดำเนิน ไปโต คำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการตอบสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต เป็นดำเนินการบนพื้นฐานของการพัฒนาอย่างองค์รวมให้มีความสมดุลอย่างรอบด้าน โดยคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งอื่นๆ ทุกมิติรอบด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป็นการพัฒนาที่ไม่ปฏิเสธระบบเทคโนโลยีเพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่ นำมาใช้เป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา คำนึงถึงความเป็นองค์รวมในเชิงบูรณาการ โดยพิจารณาผลเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลายบนความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ ที่ต้องคำนึงถึงการพัฒนาตามขีดความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานทรัพยากรของตนเอง ด้านสังคม

และสิ่งแวดล้อม ที่ต้องให้ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องอย่าง สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ใช้ในการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ รายงานเรื่อง Our Common Future ของคณะกรรมการโลกว่าด้วย สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Brundland Commission : 1987.) ได้กล่าวว่า ความจำเป็นเชิงกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาถูกกำหนดขึ้น โดยมี วัตถุประสงค์หลักเพื่อนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน อัน ได้แก่ 1.การฟื้นฟูการเจริญเติบโต (Reviving growth) 2.การเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะของการ เจริญเติบโต (Changing the growth) 3.การสนองตอบความต้องการพื้นฐานที่จำเป็นในเรื่องของ การมีงานทำอาหาร พลังงาน แหล่งน้ำ และสุขภาพอนามัย (Meet essential needs for job, food, energy, water , and sanitation) 4.การเสริมสร้างความเชื่อมั่นในเรื่องระดับความยั่งยืน ของประชากร (Ensuring a sustainable level of populations) 5 .การอนุรักษ์ และเพิ่มพูน แหล่งทรัพยากร (Conserving and enhancing the resource base) 6.การเปลี่ยนแปลง เทคโนโลยีและการจัดการด้านความเสี่ยง (Reorienting technology and managing risk) และ 7.การรวมประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจไว้ด้วยกันในการตัดสินใจ (Merging environment and economics in decision making)

การพัฒนาตนเชิงพุทธศาสตร์

การเรียนรู้และการปฏิบัติเพื่อไปสู่ความพอดีหรือการมีดุลยภาพของชีวิต ตามแนวคิดทาง พุทธศาสตร์ การพัฒนาตนเป็นการเรียนรู้และการปฏิบัติเพื่อไปสู่ความพอดีหรือการมีดุลยภาพของ ชีวิต มีความสัมพันธ์อันกลมกลืนระหว่างการดำเนินชีวิตของบุคคลกับสภาพแวดล้อมและมุ่งการ กระทำตนให้มีความสุขด้วยตนเอง รู้เท่าทันตนเอง เข้าใจตนเองมากกว่าการพึ่งพาอาศัยวัตถุ จึงเป็น แนวทางการพัฒนาชีวิตที่ยั่งยืน หลักการพัฒนาตนตามแนวพุทธศาสตร์ประกอบด้วยสาระสำคัญ 3 ประการ คือ ทมะ ศึกษา และภavana

ทมะ คือการฝึกนิสัยดั้งเดิมที่ยังไม่ได้ขัดเกลาให้เหมาะสม มีขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ 1) การรู้จักข่มใจ ข่มระงับความเคยชินที่ไม่ดีทั้งหลายได้ ไม่ยอมให้กิเลสรบเร้า หลอกล่อ ชักนำไปสู่ ความเลวร้ายได้ และ 2) การฝึกปรับปรุงตนเอง โดยทำคุณความดี ให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

ศึกษา คือการศึกษา เพื่อให้รู้แจ้ง รู้จักประโยชน์ มองทุกอย่างเป็นการเรียนรู้เพื่อ ปรับปรุงและพัฒนาตัวเอง เป็นกระบวนการฝึกฝนตนเองในการดำเนินชีวิต เรียกว่า ไตรสิกขา มี 3 ประการ คือ 1. ศีลสิกขา หมายถึงการฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย ทางวาจาและการประกอบ อาชีพ ดำรงตนในสังคมแบบสาธุชน เป็นคนดีของสังคม เป็นคนมีระเบียบ มีวินัย ปฏิบัติหน้าที่ตาม ปทัสถานของสังคมสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างดีงามโดยมีความรับผิดชอบเกื้อกูลต่อสังคม 2. จิต สิกขา หมายถึงการฝึกจิต สร้างคุณภาพและสมรรถภาพทางจิตให้เข้มแข็งมั่นคง แน่วแน่ ควบคุม ตนเองได้ดี มีสมาธิ มีจิตที่สงบ บริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งที่ทำให้เศร้าหมอง อยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้ ปัญญาอย่างลึกซึ้งและตรงตามสัจธรรม และ 3. ปัญญาสิกขา หมายถึงการฝึกปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสรรพสิ่ง รู้แจ้งตามความเป็นจริง มีจิตใจเป็นอิสระและมีปัญญาบริสุทธิ์

ภาวนา คำนี้ตรงกับคำว่า พัฒนา ซึ่งประกอบด้วย กายภาวนา ศีลภาวนา และปัญญาภาวนา เทียบได้กับการพัฒนาทางกาย พัฒนาทางสังคม พัฒนาอารมณ์ และพัฒนาสติปัญญา

กายภาวนา หมายถึงการพัฒนาทางกายเพื่อให้เกิดการเจริญงอกงามในอินทรี 5 หรือ ทวาร 5 ได้แก่ช่องทางการติดต่อสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คือ ตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนัง การพัฒนาการเป็นส่งเสริมให้ความสัมพันธ์ทั้ง 5 ทางเป็นไปอย่างปกติ ไม่เป็นโทษ ไม่มีพิษภัยอันตราย เช่น รู้จักสัมพันธ์ทางตา เลือกรับเอาสิ่งดีที่มีประโยชน์จากการเห็นทางตามาใช้ รู้จักสัมพันธ์ทางหู เลือกรับฟังสิ่งดีที่มีประโยชน์ ไม่รับฟังสิ่งเลวร้ายเข้ามา เป็นต้น

ศีลภาวนา หมายถึงพัฒนาการกระทำ ได้แก่การสร้างความสัมพันธ์ทางกายและวาทะกับบุคคลอื่นโดยไม่เบียดเบียนกัน ไม่กล่าวร้ายทำลายผู้อื่น ไม่กระทำการใดๆ ที่จะก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น แต่จะใช้วาจาและการกระทำที่ดี ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดี

จิตตภาวนา หมายถึงพัฒนาจิตใจ เพื่อให้จิตมีคุณภาพดี สมรรถภาพทางจิตดี และสุขภาพจิตดี คุณภาพจิตดี คือจิตใจที่มีคุณธรรม ได้แก่ มีเมตตา กรุณา มุทิตา มีศรัทธา และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น สมรรถภาพทางจิตดี คือการมีความพร้อมในการทำงาน ได้แก่ ขันติคือมีความอดทน สมาธิคือความมีใจตั้งมั่น อธิษฐานคือมีความเด็ดเดี่ยว วิริยะคือมีความเพียร สติคือมีความระลึกรู้เท่าทัน เป็นต้น ส่วนสุขภาพจิตดีเป็นสภาพจิตที่มีความสบายใจ อิ่มเอิบใจ แซ่มนั่น เบิกบาน เกิดความสบายใจได้เสมอเมื่อดำรงชีวิตหรือทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น

ปัญญาภาวนา หมายถึงการพัฒนาปัญญา ได้แก่การรู้เข้าใจสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง รู้เท่าทันสภาวะของโลกและชีวิต ทำให้จิตใจเป็นอิสระได้จนถึงขั้นสูงสุด ส่งผลให้อยู่ในโลกได้โดยไม่ติดโลก มีอิสระที่จะเจริญเติบโตงอกงามต่อไป

พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต, 2532) เสนอวิธีการที่จะพัฒนาตนไปสู่วิถีชีวิตที่ดีงาม เรียกว่า “รุ่งอรุณแห่งการพัฒนาตน” ไว้ 7 ประการ ดังนี้ 1. รู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี ได้แก่ การรู้จักใช้สติปัญญาในการวิเคราะห์ พิจารณาในการเลือก เริ่มจากการเลือกคบคนดี เลือกตัวแบบที่ดี เลือกบริโภคนิสัยและข่าวสารข้อมูลที่มีคุณค่า เรียกว่า ความมีกัลยาณมิตร (กัลยาณมิตรตา) 2. รู้จักจัดระเบียบชีวิต มีการวางแผนและจัดการกิจการงานต่างๆ อย่างมีระบบระเบียบ เรียกว่า ถึงพร้อมด้วยศีล (ศีลสัมปทา) 3. ถึงพร้อมด้วยแรงจูงใจให้สร้างสรรค์ มีความสนใจ มีความพึงพอใจ มีความต้องการจะสร้างสรรค์กิจการงานใหม่ๆ ที่เป็นความดีงามและมีประโยชน์ เรียกว่า ถึงพร้อมด้วยฉันทะ (ฉันทสัมปทา) 4. มีความมุ่งมั่นพัฒนาตนให้เต็มศักยภาพ ผู้มีความเชื่อมั่นในตนว่าสามารถจะพัฒนาได้ จะมีความงอกงามถึงที่สุดแห่งความสามารถของตน เรียกว่า ทำให้ตนให้ถึงพร้อม (อัตตสัมปทา) 5. ปรับเจตคติและค่านิยมให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตที่ดีงาม เอื้อต่อการเรียนรู้ ทำให้สติปัญญางอกงามขึ้น เรียกว่า กระทำความเห็นความเข้าใจให้ถึงพร้อม (ทิวฐิสัมปทา) 6. การมีสติ กระตือรือร้น ตื่นตัวตลอดเวลา หมายถึง การมีจิตสำนึกแห่งความไม่ประมาท เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของชีวิตและสภาพแวดล้อม เห็นคุณค่าของเวลาและใช้เวลาอย่างคุ้มค่า เรียกว่า ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท (อัปปมาทสัมปทา) และ 7. รู้จักแก้ปัญหาและพึ่งตนเอง จัดการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีความคิดวิจารณ์ตามเหตุปัจจัยด้วยตนเอง เรียกการคิดแบบนี้ว่า โยนิโสสมนสิการ (โยนิโสสมนสิการสัมปทา)

การพัฒนาตนเองตามแนวพุทธศาสตร์ เน้นที่การพัฒนาจิตใจ ทำให้สงบ บริสุทธิ์ โดยการ ทำสมาธิ หรือวิปัสสนา (BACK)

บทสรุป

การบริหารกับการพัฒนาตามแนวพุทธที่ยั่งยืนของสังคมไทย จะพูดถึงแนวคิดดังกล่าวแสดงความเกี่ยวพันและเชื่อมโยงระหว่างระบบความสัมพันธ์ของระบบ ทูทางสังคม การพัฒนาอย่างยั่งยืน หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการมีส่วนร่วมกับความสัมพันธ์ทาง สังคม ต่างๆ ว่าการเปลี่ยนแปลงประเทศไปสู่ความทันสมัยตามแบบทุนนิยม ที่เน้นความเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจ พร้อมกับ กับการจัดระเบียบสังคมใหม่ เพื่อให้เอื้อต่อความทันสมัยนั้น แม้ว่าผลที่เกิดขึ้น คือ ความทันสมัยทำให้ คุณภาพชีวิตส่วนหนึ่งของคนดีขึ้นแต่ในขณะเดียวกัน ในอีกด้านหนึ่งกลับ พบว่าการพัฒนาด้านวัตถุและการจัด ระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคมแบบใหม่นี้ได้ทำลายสายสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งเป็นรากฐาน ของความสุข ความมั่นคง และความเข้มแข็งของชุมชนลง ผลกระทบสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ศักยภาพในการ รักษาอำนาจ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองรวมทั้งการรักษาสมดุลภาพ ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับมนุษย์และกายกับจิตของมนุษย์ อันเป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่จะทำให้เกิดความพอเพียงต้องถูก กระทบกระเทือน จึงมีผลทำให้แต่ละชุมชนต้องพยายามหาหนทางเพื่อปรับตัวให้ สามารถดำรงอยู่ได้แต่ด้วยความ แตกต่างกัน อาทิเช่น ลักษณะทางกายภาพ สภาพภูมิศาสตร์ ทรัพยากรของแต่ละพื้นที่ทำให้เกิดการแสวงหา

จนทำให้เกิดการการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) นั้น องค์การสหประชาชาติมุ่งหวังให้ประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์ให้ประชาชนมีความรู้มากขึ้น ได้รับความรู้ข่าวสารเพิ่มขึ้น มีจริยธรรมมีความรับผิดชอบรู้จักคิดวิเคราะห์และสามารถที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง การศึกษามีความหมายกว้างขวางถึงการพัฒนาทักษะและความรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ค่านิยมและรูปแบบการดำเนินชีวิต จึงต้องส่งเสริมรัฐให้สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและถึงรากเหง้า โดยให้คำนึงถึงวัฒนธรรมความเป็นมนุษย์ เพื่อนำไปสู่ การศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อนำไปสู่การยกระดับการดำรงชีวิตอันจะทำให้เกิดความยั่งยืน โดย สนับสนุนให้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริโภคและการผลิตรวมถึงค่านิยมเชิงคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม ซึ่งเป็นรากฐานของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับส่วนต่างๆ หลายส่วนด้วยกัน คือ ทั้ง เศรษฐกิจ สังคมการเมือง การพัฒนา และสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ มนุษย์และสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ในการพัฒนาที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนนั้น จะพัฒนาส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ได้ทำให้ต้องเปลี่ยนแปลง รูปแบบการพัฒนาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ทิศทางการลงทุน ทิศทางการพัฒนาเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงสถาบันใหม่ ตามเป้าหมายหลักคือ โดยคำนึงถึงความยุติธรรมและมีความ สมดุลและความเท่าเทียมกัน สามารถสร้างระบบการจัดการที่เอื้อให้เกิดการบูรณาการ แลกเปลี่ยน สินค้า รวมทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ ให้ดำรงอยู่ในบริบทเดียวกันหรือในบางชุมชนก็เลือก วิธีการอยู่รอดโดยการผนวกตนเองเข้าไปกับระบบเศรษฐกิจ ทุนนิยมการค้าด้วยการสร้าง กระบวนการจัดระเบียบทางสังคมใหม่ที่เอื้อให้เกิดความเป็นประชาสังคม เพื่อรักษา ความเป็น ศักยภาพแห่งความพอเพียงและอำนาจต่อรองกับเศรษฐกิจภายนอกไว้ไม่ว่าจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่อยู่บนพื้นฐานของความเอื้อเพื่อเอื้อแผ่มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมหรือ

การพึ่งพา อาศัยกันอย่างเท่าเทียมบนพื้นฐานของความไว้วางใจต่อกัน ซึ่งถือว่าเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญสามารถช่วยให้ ชุมชนสามารถรวมกลุ่มกันเพื่อการจัดการปัญหาต่างๆ

ดังนั้นเราสามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาของตนเองอันเป็น เงื่อนไขสำคัญของการดำรงอยู่ของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความไว้วางใจทางสังคมนี้เกิดขึ้นได้โดยเงื่อนไข สำคัญ 3 ประการ 1) การสร้างบรรทัดฐานแบบพึ่งพาอาศัยกันที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานและกฎเกณฑ์กติกาของความสัมพันธ์ แบบเท่าเทียมกันขึ้นมา พร้อมทั้งพัฒนากระบวนการบังคับทางสังคมและการขัดเกลาทางสังคม เพื่อให้บรรทัด ฐานดังกล่าวเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางและยั่งยืน 2) การสร้างเครือข่ายที่ทำให้บุคคลมาสัมพันธ์กันในเรื่องเกี่ยวกับชุมชน เช่น การพัฒนาความสัมพันธ์ แบบวิสาสะ และความสัมพันธ์แบบแนวราบ เพื่อให้ประชาชนได้สร้างนิสัยของการมีส่วนร่วมและความร่วมมือกัน ทำให้สามารถผลึกกำลังกันดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้รวมทั้งปลูกฝังให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะและความไว้วางใจ กันจนในที่สุดสามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นชุมชนแบบประชาสังคม และเป็นชุมชนที่พัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งมี ศักยภาพตอบสนองความต้องการของตนเองได้เป็นอย่างดี และทำให้สามารถสร้างระบบการจัดการในการรักษา ความพอเพียงของตนเองไว้ได้ไม่ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงบริบทแวดล้อมไปอย่างไร และ 3) การสร้างเงื่อนไขสำคัญของการดำรงอยู่ภายใต้บริบทที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยและ ความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบทุนนิยมก็คือศักยภาพของชุมชน ในการจัดระเบียบทางสังคมใหม่ที่มีผลต่อการ เปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ระบบคุณค่าและบรรทัดฐานที่ทำให้ชุมชนสามารถสร้างศักยภาพในการปรับตัวอย่างมี อำนาจต่อรอง และดำรงความสามารถในการตอบสนองความต้องการของตนเองไว้ได้ท่ามกลางบริบทที่ เปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- คุณากร วาณิชวิรุฬห์, (2550), ไชยปริศนากำเนิดมนุษย์, สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยี
 สารสนเทศ, กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิช
 พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), (2549),การพัฒนาที่ยั่งยืน, กรุงเทพมหานคร:มูลนิธิโกลด์คิมทอง.
 พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), (2543), รู้จักพระไตรปิฎก เพื่อเป็นชาวพุทธที่แท้, กรุงเทพมหานคร :
 มูลนิธิพุทธธรรม
 สันติ บางอ้อ ,การพัฒนาที่ยั่งยืน, (ออนไลน์), <https://shorturl.asia/itcLO>, 10 ตุลาคม 2565
 แนวทางการพัฒนาสังคมและประเทศที่ยั่งยืน (ออนไลน์),
<http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2003q3/article2003july1p3.htm>
 ,สืบค้นวันที่ 22 กันยายน 2565)
 สังคมไทยในยุคปัจจุบัน,(ออนไลน์), <https://sites.google.com/site/sangkhmthiypaccuban/>
 , สืบค้นวันที่ 22 กันยายน 2565
 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2541). ธรรมชาติของการพัฒนาที่ยั่งยืน. ในเอกสาร
 การสัมมนาทาง วิชาการประจำปี 2541 เรื่อง จากวิกฤติสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. (11-13).
 กรุงเทพฯ : ผู้แต่ง.
 สถาบันพระปกเกล้า, (ออนไลน์) <http://1ab.in/eCX>,สืบค้นวันที่ 22 กันยายน 2565)

- ปธาน สุวรรณมงคล. (2556). การบริหารงานภาครัฐกับการสร้างธรรมาภิบาล. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2551). การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี. ในประมวลชุดวิชาการบริหารภาครัฐ (หน่วยที่ 10). นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- รัชยา ภักดิ์จิตต์. (2557). ธรรมาภิบาลเพื่อการบริหารภาครัฐและเอกชน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ห้องสมุด Dag Hammarskjöld แห่งสหประชาชาติ, “Our common future” UN, 1987.
- SWS WCED - Our common future, 1987 - idl-bnc-idrc.dspacedirect.org, World Commission on Environment and Development [WCED].
- Brundland Commission, Our common future: Report of the world commission on environment and development, Retrieved from <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>. 1987.
- The World Commission on Environment and Development. Our Common Future. New York : Oxford University Press, 1987. UNESCO-ACEID. Educating for a Sustainable Future : A Trans disciplinary Vision for Concerted Action. Report of the Third UNESCO-ACEID International Conference, Bangkok Thailand, 1997, P. 6-23.
- World Commission on Environment and Development, Our common future, Oxford, Great Britain: Oxford University Press, 1987, p. 43.

